

RAPORT

privind

**Analiza programelor de studii unversitare
si rezidentiale in domeniul Sanatatii Mintale
in Republica Moldova**

Lista de acronime

MS – Ministerul Sănătății

OMS – Organizatia Mondiala a Sanatatii

PAHO - Organizatia Pan Americană a Sanatatii

USMF – Universitatea de Stat de Medicina si Farmacie

CCSM – Centrul Comunitar de Sănătate Mintală

CMF – Centrul Medicilor de Familie

CNAM – Compania Națională de Asigurări în Medicină

IMSP SCP – Instituția Medico-Sanitară Publică Spitalul Clinic de Psihiatrie

IMPS - Instituția Medico-Sanitară Publică

MMPSF – Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei

SM – Sănătate Mintală

ONG – Organizație nonguvernamentală

CUPRINS:

INTRODUCERE	4
I. Standartul curricular la disciplina „Psihologie Medicală, Psihiatrie, Pedopsihiatrie”	8
II. PROGRAMA ANALITICĂ de instruire postuniversitară prin rezidențiat la specializarea PSIHIATRIE și NARCOLOGIE	10
III. PROGRAMA ANALITICĂ la ciclul de PSIHIATRIE și NARCOLOGIE pentru rezidenți “Medici de Familie”	11
IV. PROGRAMA de instruire postuniversitara in domeniul psihiatriei cu tematica “Sanatatea Mintala in MEDICINA PRIMARA”	12
V. Programele de instruire continua pentru medici psihiatri	13
VI. Reforma formării profesionale a lucrătorilor din domeniul sănătății mintale: reviu international	14
Exemplu 1: Programe de formare profesională în domeniul SM în CHINA	14
Exemplul 2. Planificarea și instruirea resurselor umane din domeniul SM în JAMAICA	16
Exemplul 3. Programe de formare profesională în domeniul SM în CHILE	18
Exemplul 4. Programul de Instruire în domeniul SM: Grenada și Saint Lucia	19
VII. Concluzii	21
VIII. Recomandari	23
ANEXE	24
Anexa nr. 1. Standartul curricular la disciplina „Psihologie Medicală, Psihiatrie, Pedopsihiatrie”	24
Anexa nr. 2. Tematica prelegerilor pentru medicii-rezidenți, anul I-II-III, specialitatea psihiatrie	27
Anexa nr. 3. Programa analitica la ciclul „PSIHIATRIE SI NARCOLOGIE” pentru rezidentii „MEDICI DE FAMILIE”	32
Anexa nr. 4. Planul tematic de studiu la modulul „Sanatatea Mintala in medicna primara”	33
Anexa nr. 5. Programele de instruire continua pentru medici psihiatri pentru anul 2013	33
Anexa nr. 6. Planul tematic al modulelor curriculare propuse si aprobate de sedinta catedrei de Psihiatrie, Narcologie si Psihologie Medicala nr. 16 din data de 13 mai 2010.	34
Anexa nr. 7. Repartizarea temelor curriculare în programele curriculare unversitare și portuniversitare	35

INTRODUCERE

Educația și formarea personalului din domeniul sănătății mintale trebuie să urmeze în mod logic obiectivele stabilite de planificarea resurselor umane (Green, 1999). Formarea tinde să aibă scopul de a servi nevoile de sănătate mintală ale societății prin formarea lucrătorii specializați în domeniul sănătății mintale competenți să ofere îngrijire într-un mod compatibil cu obiectivele politicii și planificării în domeniul resurselor umane (Boelen și alții, 1995). Acest lucru necesită coordonare și dezvoltare de politici coerente între sectorul de furnizare a sănătății mintale și sectorul de instruire (OMS, 1995). Principalele instituții de formare profesională trebuie să participe activ în furnizarea de îngrijire a sănătății mintale în fiecare instituție (servicii de tip comunitar, rezidențial și spitalicesc).

Riscul unui decalaj major între mediile academice, educaționale, formare profesională, viața reală și cele ale mediului de muncă zilnic este mai mare în perioadele de transformare rapidă a sistemului de sănătate mintală. În aceste cazuri o atenție deosebită trebuie să fie acordată legăturilor dintre instituțiile de formare și serviciile. Rezumând, se poate spune că trebuie să existe un parteneriat deschis, constructiv între specialiștii din sfera planificării și formatori. Designul cursurilor de formare trebuie să se bazeze pe competențele-țintă necesare pentru forța de muncă din domeniul sănătății mintale.

Prin urmare, aici se folosește piramida de organizare a serviciilor a OMS (Figura 1) drept cadru pentru discutarea educației și a formării profesionale a resurselor umane. Instruirea trebuie să fie strâns legată de nivelul de servicii, funcțiile lor și competențele necesare pentru a furniza orice serviciu. La fiecare nivel al piramidei de organizare a serviciului este prezentată de următoarele¹:

- *funcțiile* nivelului de serviciu,
- *competențele* solicitate de către diferiți profesioniști și lucrători din domeniul sănătății mentale, și
- *exemple* de programe de formare, strategii de predare și resurse utile.

Resursele umane (RU) sunt cele mai valoroase active al unui serviciu de sănătate mintală. Un astfel de serviciu se bazează pe competența și motivarea personalului său de a promova sănătatea mintală, preveni afecțiunile și oferi servicii de îngrijire pentru persoanele cu tulburări mintale. În multe servicii de sănătate mintală, cea mai mare parte din bugetul anual recurent este cheltuită pentru personal și retribuirea muncii. Cu toate

¹ Integrarea îngrijirii sănătății mentale în sfera asistenței primare. O perspectivă globală. OMS. WONCA. 2006

acestea, sunt frecvent întâlnite dificultăți majore în sfera planificării și a pregătirii resurselor umane pentru domeniul de îngrijirea sănătății mintale.

Piramida Organizațională Mixtă Optimală a Serviciului de Sănătate Mintală.

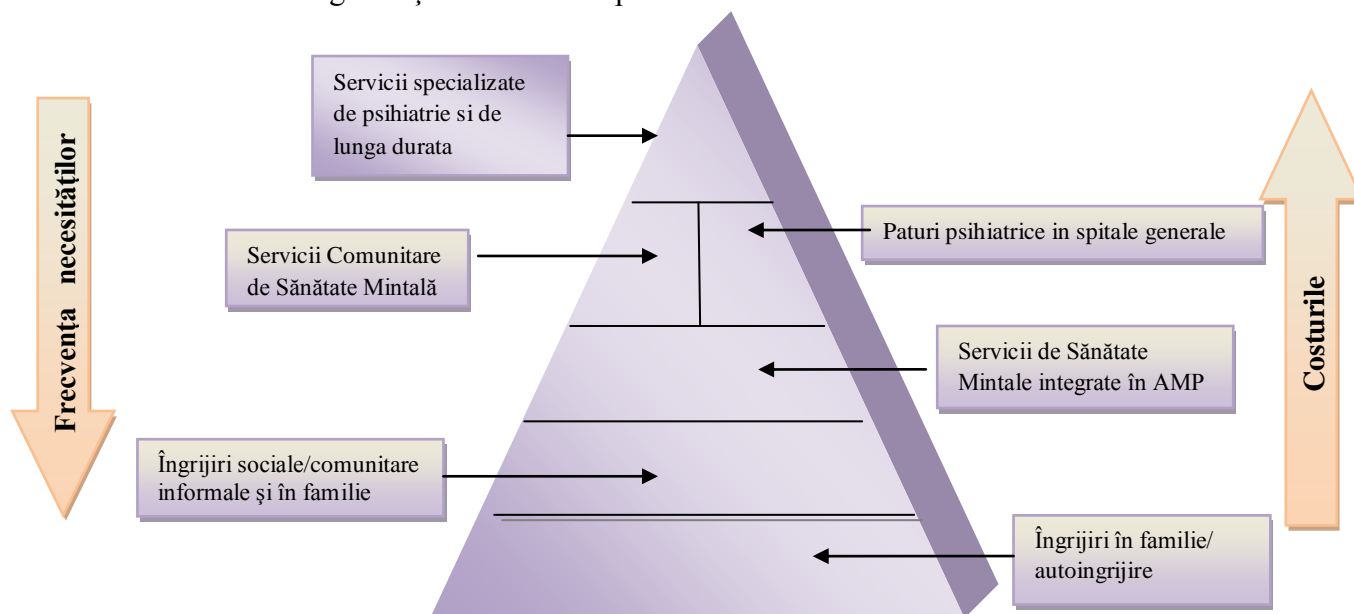

Fig.1. Piramida Organizațională Mixtă Optimală a Serviciului de Sănătate Mintală după OMS.

Pentru a aborda aceste dificultăți țările pot adopta câteva direcții de acțiune:

- **O politica de resurse umane** adecvată pentru sănătatea mintală trebuie să fie elaborată în scopul de a oferi un cadru coerent pentru dezvoltarea forței de muncă.
- Politica trebuie să fie direct **legat de planificarea resurselor umane**, în consultare cu managerii de program din domeniul sănătății și instituțiile de formare.
- Este necesară o **metodă** sistemică pentru calcularea numărului necesar de personal specializat în domeniul sănătății mintale și stabilirea combinației de competențe necesare în cadrul unei organizații de serviciu specificate.
- Sunt necesare **strategii adecvate de management** pentru conducerea, motivarea, recrutarea, desfășurarea și menținerea personalului adesea limitat.
- **Instruirea** personalului din domeniul sănătății mintale trebuie să fie revizuită și îmbunătățită, în conformitate cu practicile bazate pe dovezi și nevoile de sănătate mintală a populației.

- Odată ce personalul este calificat, trebuie să fie dezvoltate **educația, instruirea și supravegherea continuă** în vederea furnizării a unei îngrijiri de cea mai bună calitate care să corespundă necesităților utilizatorilor.

Dintr-o perspectivă a resurselor umane, implicațiile acestor schimbări sunt substanțiale. Este necesar: o realocare a personalului de la spitale la serviciile de tip comunitar; în rândul personalului, dezvoltarea unui nou set de competențe pentru muncă în serviciile de tip comunitar, și un nou accent pe recuperarea și reabilitarea în instituțiile spitalicești; formarea unui număr mai mare de lucrători (pentru îngrijirea comunitară și asistența primară) în domeniul sănătății mintale, precum și reforma modelelor asociate de formare, în conformitate cu asistența nouă bazată pe dovezi.

În plus, tulburările mentale și problemele de sănătate fizică sunt strâns asociate și se influențează reciproc de multe ori. Acest lucru are, de asemenea, implicații multiple pentru resursele umane, în principal, următoarele: personalul general din domeniul sănătății necesită formare în sfera competențelor generale de sănătate mintală, în scopul de a detecta tulburările psihice, oferi îngrijire de bază și a referi cazurile complexe către serviciile specializate; precum și specialiști din domeniul sănătății mintale trebuie să fie echipați pentru a lucra în colaborare cu lucrătorii în domeniul sănătății generale, și a oferi supraveghere și sprijin.

Dezvoltarea unei forțe de muncă specializate în domeniul sănătății mintale necesită coordonare a mai multor discipline profesionale și non-profesionale. Munca în echipă este o competență de bază, necesară pentru toate categoriile de lucrători în domeniul sănătății mintale. Personalul ar trebui să fie capabil să lucreze:

- Într-o varietate de comunități, instituții rezidențiale și de internare;
- Între agenții, interrelaționând utilizatorii serviciului cu o gamă largă de servicii statutare și de altă natură;
- cu o varietate de modele de achiziție și de livrare a serviciilor;
- în echipe multidisciplinare și constituite din multe agenții;
- peste nivelurile de servicii (de exemplu, menținerea legăturii între asistența medicală primară și serviciile specializate);
- într-o manieră care susține competența și entuziasmul lor, chiar și atunci când se confruntă cu o varietate de presiuni și cereri concurente.

Educația și formarea profesională continuă (EFPC) este în interesul atât al serviciului de sănătate mintală, cât și a personalului. Pentru serviciu, aceasta asigură faptul că îngrijirea corespunde ultimelor tendințe în domeniu cu dovezi pentru cele mai eficiente intervenții. În cazul personalului este asigurat faptul că ocupația lor rămâne a fi stimulativă, și că activitatea lor de muncă poate urma o

traietorie a dezvoltării profesionale de-a lungul carierei. Învățarea continuă este o piatră de temelie a aptitudinii continue de a practica și se află într-o strânsă legătură cu calitatea serviciilor de îngrijire și siguranța pacienților.

Modificarea și sporirea cunoștințelor în domeniul sănătății mentale presupune că lucrătorilor din sfera sănătății mentale li se cere să cunoască tot mai mult și mult, în comparație cu cunoștințele lor primare la momentul finisării instruirii lor de bază. Acest decalaj de cunoștințe a început să crească tot mai repede pe măsură ce se dezvoltă noi intervenții de evaluare, tratament și gestionare a problemelor de sănătate mintală. Decalajul crește în continuare dacă formarea nu continuă după calificare: oamenii uita ceea ce au învățat inițial și se dezvoltă un decalaj de retenție.

O combinație de lacune de cunoștințe și decalaje de retenție generează un decalaj tot mai adânc în sfera cunoștințelor și abilităților. Educația și formarea continuă constituie cel mai eficient mod de a trece peste acest decalaj.

I. Standartul curricular la disciplina „Psihologie Medicală, Psihiatrie, Pedopsihiatrie”

Psihiatria ocupă un loc important printre disciplinele medicale, luând în considerație morbiditatea semnificativă a maladiilor psihice, gradul lor sporit de invalidizare. În același timp este cunoscut faptul, că aproape nu există afecțiuni somatice în patogenia cărora să nu participe sistemul nervos, astfel circa 80% de boli au fost recunoscute ca boli psihosomatice. La rândul său, bolile somatice cauzează diverse schimbări psihice, realizând o gamă largă de sindroame somato-psihice. Cunoașterea bazelor psihiatriei este de importantă pentru toți medicii.

Actualmente se cere imperios cunoașterea profundă a mecanismelor instalării, particularităților tabloului clinic și evoluției, prevenirii și tratamentului tulburărilor psihice. Numai o pregătire suficientă în psihiatrie va permite medicilor generaliști să evalueze corect diversele dereglări psihice. Se are în vedere nu numai stabilirea diagnosticului precoce, prevenirea instalării maladiei și a eventualelor complicații, dar și aprecierea mecanismelor de bază în patogenia tulburărilor mentale.

Standardul curricular pentru student **la disciplina „Psihologie Medicală, Psihiatrie, Pedopsihiatrie”** se studiaza la anul VI in cadrul facultatii de Medicina Generala a USMF „Nicolae Testemitanu”. Programul este relativ nou si a fost aprobat in 2009. Programul este alcătuit în corespundere cu planul de învățământ al USMF „N. Testemițanu” din Republica Moldova și este predat în următorul volum: 89 ore, dintre care 24 ore - cursuri și 65 ore - lucrări practice (Anexa nr. 1. Standartul curricular la disciplina „Psihologie Medicală, Psihiatrie, Pedopsihiatrie”)

Tematica cursului de prelegeri include însușirea metodicilor de examinare psihologică, elementele principale de orientare semiologică, simptome și semne, prezentarea unor metodologii și tehnici de examinare a pacientului psihiatric. De asemenea, sunt reflectate cele mai importante și actuale probleme ale psihiatriei cu privire la etiologia, clasificarea, mecanismele patogenice, particularitățile clinice, diagnosticul, inclusiv cel diferențial, tratamentul și profilaxia maladiilor. La cursuri se prevede prezentarea bolnavilor cu patologia.

La lecțiile practice conform standardului curricular sunt discutate temele respective cu testarea cunoștințelor studenților acumulate pe parcursul cursurilor, precum și prin studierea manualelor, recomandărilor metodice, literaturii suplimentare recomandate. O importanță mare se acorda examenului clinic al pacienților și însușirii metodicii de examinare psihiatrică a bolnavului. În cadrul discuției bolnavilor examinați vor fi evaluate datele investigațiilor suplimentare (craniogramele, eco-encefalogramelor, imaginii CT și RMN, etc.), cât și întrebările ce țin de expertiza medicală a vitalității, expertiza psihiatrico- legală, expertiza militară, etc. O atenție deosebită se va

acorda lucrului de sinestătător al studenților cu pacienții. Prelegerile și lecțiile practice se vor efectua în IMSP Spitalul Clinic de Psihiatrie al Ministerului Sănătății.

Toate acestea determină următoarele obiective în predare în cadrul facultății de medicină:

1. cunoașterea profundă a psihopatologiei generale și ale manifestărilor clinice în bolile psihice
2. însușirea metodelor principale de tratament, acordarea asistenței psihiatrice urgente
3. însușirea organizării asistenței, supravegherii și transportării bolnavilor, particularitățile la copii, adolescenți și la cei de vârstă a III-a
4. descrierea examenul psihic, analiza fișei de ambulatoriu și foii de observație clinică
5. însușirea dexterităților practice și cooperării cu pacienții ce suferă de maladii psihice în scopul recunoașterii semnelor patologice cu evaluarea lor ulterioară
6. evaluarea adecvată a informației obținute în cadrul investigațiilor suplimentare
7. stabilirea diagnosticului clinic al maladiilor psihice frecvent întâlnite în practica medicală, ceea ce va oferi posibilitatea instituirii unui tratament adecvat și a măsurilor profilactice eficiente.

II. PROGRAMA ANALITICĂ de instruire postuniversitară prin rezidențiat la specializarea PSIHIATRIE și NARCOLOGIE

Programa generala si analitica de studiu in rezidentiat la specialitatea Psihiatrie si Narcologie a fost elaborate in 2003 cu ultima revizuire in 2009 de catre Comisia Metodica de profil “Neurologie, Neurochirurgie, Psihiatrie, Narcologie, Psihologie Medicala, Neuropediatric si Medicina Traditionala” consta din 3 ani de studii. Studiile de rezidentiat constau din prelegeri si seminare la cursul de baza de psihiatrie si module conexe asa ca neurologie, endocrinologie, medicină internă, anestezie și reanimare, farmacologie clinică, sănătate publică și management sanitar.

Pentru anul I sunt preconizate 260 ore de prelegeri, pentru anul II sunt preconizate 234 ore, iar pentru anul III – 203 ore. În total ore de curs psihiatrie – 697 ore + 80 ore curs module conexe. Tematica seminarelor pentru medicii rezidenti, anii I-II-III consta din 873 ore, ce tin de tematica psihiatrica si 52 ore seminare la modulee conexe. In total orele practice pentru rezidentiat in psihiatrie constituie 925 ore. Total ore rezidentiat – 1702, curs - 777 ore, seminare – 925 ore.(anexa 2).

In linii generale in anul I se studiaza psihopatologia si sindromologia pshiatrica, taxinomiile nozografice (CIM-10 si DSM IV TR), clasificarea si clinica schizofreniei, tulburarile de dispozitie, clasificarea si clinica tulburarilor nevrotice, tulburarie somatoforme, clasificarea si manifestarile epilepsiei, precum si psihozele epileptice si urgentele in psihiatrie. La fel in cursul de prelegeri pentru anul I de rezidentiat este preconizat initiere in psihofarmacologie.

In programa de prelegeri la anul II sunt incluse urmatoarele teme: psihiatria judiciara, simulatia si expertiza psihiatrico-legala, clasificarea tulburarilor mintale organice, dementele, endocrinopatiile, tulburarile psihice in boli infectioase, boli somatice climacteriene, in perioada involutiei si senescentei.acest an sunt preconizate temele prvind tratamentul in gerontologie, retardul mintal si expertiza psihiatrico-legala si militara a acestora.

In anul III rezidentii studieaza tulburarile de personalitate si comportament ale adultului, tulburari comportametale si emotionale cu debut in copilarie si adolescenta, tulburarile ale dispozitiei afective, diagnosticul diferentiat intre diferite patologii psihce, expertiza muncii la bonavi psihici, expertiza militaro-psihiatrica, psihologia copilului si a adolescentului, precum si psihologia medicala.

III. PROGRAMA ANALITICĂ la ciclul de PSIHIATRIE și NARCOLOGIE pentru rezidenti “Medici de Familie”.

La catedra de Psihiatrie, Narcologie si Psihologie Medicala a USMF “Nicolae Testemitanu” este elborat si aprobat in 2009 modulul de “Psihiatrie si Narcologie” pentru rezidenti pentru specialitatea “Medici de Familie”. Acest ciclu se propune ca ciclu conex pentru specialitatea “Medici de Familie” la anul II de rezidenti, insa el este optional. In ultimii 3 ani catedra nu a avut solicitari din partea rezidentilor la specialitatea “Medici de Familie” pentru a organiza acest modul.

Contiutul modulului este de 36 ore, din care prelegeri 14 re, lectii practice 18 ore, seminare 4 ore, activitati practice suplimentare 36 ore. In total orele acestui modul conex se cuantifica in 72 ore (anexa 3). Tematica cursului este urmatoarea: Semiologia bolilor psihice, psihoze endogene, schizofrenia, Psihoza Maniaco-Depresiva, tulburari ale personalitatii si comportamentului adultului si a adolescentului, tulburari somatoforme, tulburări nevrotice corelate cu stresul, tulburari comportamentale si emotionale cu debut in copilarie, starile de urgenta in psihiatrie, tulburări mintale și comportamentale ca urmare a utilizării alcoolului, tulburări mintale și comportamentale ca urmare a utilizării de substanțe psihoactive, principiile de tratament ale bolilor psihice, tulburările mintale si de comportament în urma leziunii si disfunctiei cerebrale, psihozele infecțioase la maturi și copii, clasificare, clinica, tratament, psihogeniile (psihozele reactive).

IV. PROGRAMA de instruire postuniversitara in domeniul psihiatriei cu tematica “Sanatatea Mintala in medicina primara”.

Acest modul curricular a fost elaborat si aprobat de catre Comisia Metodica de profil “Neurologie, Neurochirurgie, Psihiatrie, Narcologie, Psihologie Medicala, Neuropediatric si Medicina Traditionala” in 2007. Planul tematic de studiu la modulul „Sanatatea Mintala in medicna primara” dureaza 0,5 luni, adica 2 saptamini si numarul total de ore de studiu este de 78 ore si poarta cu caracter optional (anexa 4). Programa analitica prevede 20 ore de prelegeri cu urmatoarea tematica: semiologia psihiatrica, schizofrenia, psihozele afective, tulburari nevrotice, de personalitate si comportament, tulburari somatoforme, starile de urgenta in psihiatrie, tulburări mintale și comportamentale ca urmare a utilizării de substanțe psihoactive, principiile de tratament ale bolilor psihice. Stagiul clini consta din 34 ore, pe parcursul carora medicii au posibilitatea sa viziteze sectiile de psihiatrie, ca vada pacienti cu diferite patologii sis a se faca cunostinta cu particularitatile dosarului medical psihiatric. Aditional la acestea sunt preconizate ore de seminar in numar de 24 ore, inclusive si 7 ore de examen.

Dupa aprobarea acestui modul curricular la catedra de Psihiatrie, Narcologie si Psihologie Medicala a USMF “Nicolae Testemitanu” au fost petrecute doar doua cicuri de instruire. Incepind cu anul 2009 catedra nu a fost solicitata pentru acest modul de perfectionare pentru medicii de familie.

V. Programele de instruire continua pentru medici psihiatri.

In Republica Moldova instruirea continua pentru medici psihiatri este organizata la Catedra de Psihiatrie, Narcologie si Psihologie Medicala a USMF "Nicolae Testemitanu". Planificarea modulelor se face in fiecare an in dependenta de cerere. In mediu in fiecare an se organizeaza cite 10 module, doua din ele sunt organizate in teritoriu, la locul de munca a psihiatrilor, adica la SCP din Costiujeni si la SP din Balti. Toate modulele sunt cu o durata de 3 saptamini, adica 15 zile de instruire, un modul (Tulburari psihosomatice) dureaza 7 zile de instruire, iar modulul "Actualitati in psihoterapie" pentru psihoterapeuti, medici psihiatri si psihologi medicali dureaza 10 zile de instruire (anexa nr. 5). Tematica modulelor de instruire conntinua pentru medici psihiatri este urmatoarea: metode contemporane de tratament in psihiatrie, tulburari nevrotice de personalitate si de comportament, psihiatrie pediatria, tulburari psihice si de comportament datorita tilizarii substantelor psihoactive, tulburari psihosomatice, psihiatrie judiciara, clinica, tratamentul si reabilitarea in cadrul psihozelor endogene, probleme actuale in psihoterapie, actualitati in psihoterapie, tulburari psihice si de comportament datorita utilizarii substantelor psihoactive.

In 2010 pentru imbunatatirea calitatii cunostintelor la nivelul profesionistilor de SM de catre Catedra de Psihiatrie, Narcologie si Psihologie medicala a fost efectuata o tentativa de elaborare a temelor curricular din cadrul proiectului moldo-elvetian "Dezvoltarea sistemii serviciilor de SM in RM (Centrul Comunitar din Chisinau)", care a fost aprobata la sedinta catedrei nr. 16 diin data de 13 mai 2010. Temele curriculare reflectă experienta țărilor avansate în crearea serviciilor comunitare. El este predestinat mediilor academice care pregătesc specialiști pentru următoarele domenii: psihiatri, medici de familie, managerii serviciilor de SM. În anexa nr. 6. Puteți vedea "Planul tematic al modulelor curriculare propuse si aprobate de sedinta catedrei de Psihiatrie, Narcologie si Psihologie Medicala nr. 16 din data de 13 mai 2010". Durata totală a temelor adiționale este de 30 ore: 14 teorie și 16 practice. În anexa nr. 7. este descrisa repartizarea temelor curriculare în programele curriculare unversitare și portuniversitare aprobata la sedinta din 13 mai 2010.

VI. Reforma formării profesionale a lucrătorilor din domeniul sănătății mintale: reviu internațional.

Exemplul 1. CHINA

Până în anul 1998, asistența în domeniul sănătății mintale în China a fost organizată de Departamentul de Administrare Medicală al Ministerului Sănătății. Acest departament a fost responsabil în principal pentru organizarea și administrarea organizațiilor medicale din țară, mai puțin de controlul asupra morbidității. Începând cu anul 1998, cu scopul de a dezvolta îngrijirea în domeniul sănătății mintale, asistența în sfera sănătății mintale a fost transferată la Departamentul de Control al Bolilor din cadrul Ministerului Sănătății.

În anul 2000, în cadrul MS a fost creat un grup de lucru special, care, după mai multe studii, a constatat că lipsa de resurse umane a fost principalul obstacol în dezvoltarea serviciilor de îngrijire în domeniul sănătății mintale adecvate pentru cei 1,3 miliarde de chinezi. MS a stabilit următorul set de obiective:

- (i) Consolidarea educației în domeniul sănătății mintale pentru studenții la medicină. Scopul a fost de a oferi un concept mai clar a sănătății mintale pentru aproape 100.000 de studenți absolvenți ai colegiilor medicale în fiecare an.
- (ii) Consolidarea educației continue pentru cei 14 000 de psihiatri din țară. Formarea continuă ar trebui să vizeze modernizarea calității serviciilor oferite și dezvoltarea capacității de formare a altor lucrători corespunzători din domeniul sănătății mintale.
- (iii) Furnizarea formării profesionale în sfera sănătății mintale pentru personalul care lucrează în spitale generale. Scopul a fost de a îmbunătăți diagnosticarea și tratamentul tulburărilor psihice în spitale generale.
- (iv) Oferirea cunoștințelor de bază în domeniul sănătății mintale pentru profesorii din școlile primare și secundare, cu scopul de a promova sănătatea mintală a școlărilor.
- (v) Oferirea serviciilor de educație în domeniul sănătății mintale pentru personalul angajat în prevenirea epidemiilor. Există planuri de a integra serviciul de sănătate mintală în munca de ameliorare a situațiilor de calamități naturale.
- (vi) Instruirea clinicienilor comunitari cu scopul de a face îngrijirea sănătății mintale una din componentele majore ale asistenței medicale comunitare.
- (vii) Asigurarea formării personalului medical din sfera obstetricii și a pediatriei. Se preconizează că aceștia vor furniza mamelor informația cu privire la faptul că sănătatea

mentală este la fel de important ca și cea fizică, și că ei vor încuraja următoarea generație să utilizeze serviciile de sănătate mintală atunci când este necesar.

Obstacolul existent în calea acestor obiective ambițioase constă în aceea că în întreaga China continentală există doar 14 000 psihiatri profesionali, și mai puțin de jumătate dintre aceștia sunt absolvenți de facultate. În plus, resursele limitate din domeniul sănătății mentale sunt în general concentrate în marile orașe. Respectiv, formarea de formatori în domeniul sănătății mentale a devenit o prioritate.

Începând cu anul 2000, Ministerul Sănătății a lansat o serie de programe de formare cu durata de cinci ani pentru consolidarea resurselor umane în domeniul sănătății mentale în China:

- ✓ Un program intitulat **Proiectul de Plantare a Speranței** adresat profesorilor de psihiatrie clinică care lucrează în colegiile medicale în diferite părți ale Chinei. Până în 2004, existau 69 profesori cheie din 30 de provincii care au beneficiat de o formare de formatori.

- ✓ Instruirea cadrelor didactice din spitale generale.
- ✓ Formarea profesorilor din școlile primare și secundare.

Primele patru centre de sănătate mintală (CSM) din China au format nivelul superior de instruire. Ele lucrează împreună pentru a stabili obiectivele de formare și materiale didactice, și fiecare are responsabilitatea pentru formare profesională în 7 - 8 provincii. Ei vor spori numărul de instruiți în fiecare an și își vor supraveghea reciproc activitatea de formare profesională. MS este responsabil pentru monitorizarea generală și menține standardul de instruire prin intermediul celor patru CSM. Instituțiile provinciale de sănătate mintală constituie al doilea nivel al sistemului de formare profesională și sunt responsabile pentru formarea în cadrul provinciei. Avantajul acestor rețele de formare profesională care implică diferite niveluri este faptul că acestea pot maximaliza utilizarea resurselor de personal mai calificat și cu experiență profesională în primele patru centre. Profesorii-distribuitori se vor întoarce în provinciile lor și își vor asuma responsabilitatea pentru promovarea și susținerea sănătății mentale, precum și instruirea personalului local din domeniul sănătății mentale care lucrează în spitalele de psihiatrie, spitalele generale, clinicile comunitare și instituțiile de învățământ în domeniul sănătății.²

² MA Hong, Vice-director, Centrul Național de Sănătate Mintală, China, comunicare personala, sursa OMS

Exemplul 2. Planificarea și instruirea resurselor umane din domeniul sănătății mintale în Jamaica

La începutul anilor 1970, un program de SM a fost pus în aplicare în Jamaica pentru a înlocui spitalul psihiatric custodial, care a fost construit de către administrația colonială britanică cu sute de ani în urmă. Un număr mic de asistente medicale comunitare specializate în psihiatrie (numite ofițeri de SM) și psihiatri regionali au fost dislocați în jurul insulei pentru a configura și pune în aplicare serviciul comunitar de SM. Acești profesioniști din domeniul sănătății mintale au fost plătiți din bugetul central al spitalului de boli mintale. Treizeci de ani mai târziu, în ciuda implementării unui proces major de reformă administrativă care a regionalizat furnizarea de servicii medicale, multe dintre posturile de specialiști în sănătate mintală rămân încă sub bugetul centralizat al spitalului de boli mintale. În mod paradoxal, 10% din bugetul spitalului mintal finanțează programul comunitar de sănătate mintală la nivelul insulei, în ciuda faptului că acest serviciu oferă îngrijire pentru peste 90% de pacienți cu tulburări psihice severe din țară. Deși unele posturi noi de sănătate mintală au fost create în cadrul administrațiilor regionale de sănătate, cea mai mare parte a bugetului sănătății mintale continuă să finanțeze singurul spital mental custodial. În ciuda unei analize a situației și a unui plan strategic specific, care identifică în mod clar acest paradox și stabilește programe de transformare a acestuia, acest sistem bugetar nepotrivit continuă să împiedice dezvoltarea serviciilor de SM în această țară.³ Instruirea în domeniul psihiatriei pentru practicieni medicali universitari și psihiatri postuniversitari a fost stabilită la Universitatea din Indiile de Vest (UWI), Mona, în 1965. Un modul de formare și de serviciu a fost stabilit în 1972, care a reflectat gândirea predominantă a psihiatriei comunitare din acea vreme. Cu toate acestea, chiar și la acel stadiu, exista o dihotomie ideologică între modelul practicat de psihiatrie comunitară, bazat pe modulul de instruire UWI, precum și abordarea inovativă a serviciului comunitar de sănătate mintală în cadrul serviciului guvernamental de SM. Serviciul din urmă a creat sectoare geografice de captare clare pentru țară și a interzis internarea pacienților din aceste sectoare geografice la Spitalul Bellevue, singur spital psihiatric situat în capitală, Kingston. Serviciul de psihiatrie universitar, pe de altă parte, a continuat să funcționeze pe baza modelului care a încurajat referirea pacienților dificili la spitalul psihiatric. Astfel a fost perpetuată, prin urmare, ideologia, care a plasat un grad de

³ Sursa OMS: Frederick Hickling, Șef, Secția de Psihiatrie, Departamentul de Sănătate și Psihiatrie Comunitară, Universitatea din Indiile de Vest, Kingston, Jamaica, comunicare personală

dependență față de spitalul de boli mentale privativ de libertate, printre o întreagă generație de medici și psihiatri absolvenți ai Universității. Treizeci de ani mai târziu, această dilemă ideologică a creat o contradicție de disconfort în dezvoltarea serviciilor de sănătate mintală la nivelul întregii insule, fiindcă există un decalaj operațional între medicii generaliști din țară și practicienii din domeniul de SM. Într-o încercare de a elimina această contradicție, Departamentul de Psihiatrie de la UWI a înființat un serviciu psihiatric comunitar în 2001, care a deserved o anumită locație geografică și a interzis transferul pacienților dificili la spitalul psihiatric. În scopul de a institui acest serviciu, împreună cu Spitalul Universitar din Indiile de Vest au fost stabilite procese administrative și bugetare de planificare necesare, precum și au fost aprobate posturile de personal necesare pentru ofițerii de sănătate mintală în bugetul de trei ani, începând din 2003. Cu toate acestea, reducerile economice generale din 2003 au dus la înghețarea tuturor posturilor noi, care au lăsat implementarea acestui serviciu în stare de suspendare și au generat obligația de a căuta metode alternative de finanțare pentru a aduce serviciul în funcțiune. Acest proces de reajustare a descoperit practici administrative în care practicile de personal actuale pentru asistenți medicali din secțiunea de Psihiatrie erau puțin asemănătoare cu posturile de alocare bugetară formal acceptate la această Secțiune.⁴

În scopul de a satisface nevoile de de sănătate mintală comunitară copleșitoare, Departamentul de Psihiatrie, UWI, a căutat finanțare nerambursabilă pentru noi servicii comunitare de sănătate mintală, care ocolesc procesele bugetare și de planificare existente, pentru furnizarea de personal nou pentru a efectua aceste programe. *Două programe noi care oferă activități comunitare psihoterapeutice pentru copii și adolescenți în comunități interne ale orașului devastate de violență au fost stabilite în acest mod. Alte inițiative comunitare au fost planificate folosind această metodă, care s-au axat pe colaborarea cu organismele și organizațiile internaționale pentru dezvoltarea resurselor umane.*⁵

⁴ Sursă OMS: Frederick Hickling, Șef, Secția de Psihiatrie, Departamentul de Sănătate și Psihiatrie Comunitară, Universitatea din Indiile de Vest, Kingston, Jamaica, comunicarea personală.

⁵ Sursă OMS: Peter Lindley, Director interimar, Dezvoltare și Instruire Practică, Centrul pentru Sănătate Mintală din Sainsbury, Marea Britanie, comunicarea personală.

Exemplul 3. Programe de formare profesională în domeniul SM în CHILE

1. *Programul de masterat în domeniul sănătății publice, cu specializare în Sănătate Mintală (Universitatea din Chile).* Acest program de formare postuniversitară cu durata de doi ani pentru profesioniștii din domeniul sănătății a fost susținut financiar de către Pan American Health Organization (PAHO) și Ministerul Sănătății (MS) Chile, în vederea sprijinirii implementării primului Planului și a Politicilor Naționale de Sănătate Mentală (formulate în 1992). Programul de instruire a fost început în 1993 și a durat patru ani. Scopul său principal a fost de a instrui profesioniștii din domeniul sănătății ca lideri și manageri ai inițiativelor din domeniul SM în cadrul implementării a Planului și a Politicilor Naționale. În total, sesiunile de formare au fost oferite pentru 26 de profesioniști (psihiatristi, psihologi, asistenți sociali și ergoterapeuți), de la 4 la 8 persoane participante la acest program în fiecare an. În jur de 50% din profesioniștii instruiți au lucrat în MS, punând în aplicare politicile și planul, 30% au lucrat în centrele universitare și au contribuit la formarea profesioniștilor din domeniul sănătății mintale, în timp ce 20% nu au continuat să lucreze în domeniul în care au fost instruiți. Acest program s-a dovedit, astfel, a fi de ajutor pentru formatori în implementarea primului Plan Național și a Politicilor de Sănătate Mintală, cu toate că rata de retenție a profesioniștilor din sistemul public a fost scăzută⁶.

2. *Formarea profesională a psihiatrilor, cu un accent pe asistență comunitară și managementul programelor locale de sănătate mintală (Universitatea din Santiago).* Aceste studii de instruire cu durata de 3 ani pentru medici a fost susținută financiar de către MS. Scopul a fost de a dezvolta un nou model de pregătire psihiatrică adaptată la nevoile noilor politici de îngrijire comunitară și descentralizare. Programul a fost difuzat începând cu anul 1996, cu o medie de cinci studenți noi în fiecare an și peste 20 de absolvenți. Toți psihiatrii formați lucrează în sistemul public, care a adoptat abordarea comunitară, iar cei mai mulți dintre ei conduc programe locale. Acest program a avut succes în cazul instruirii psihiatrilor cu o orientare spre comunitate bazată pe noile politici de SM. Rata de retenție pentru sistemul public la nivel local a fost foarte mare⁷.

⁶ Sursa OMS: Alberto Minoletti, Ministerul Sănătății, Santiago, Chile, comunicarea personală.

⁷ Sursă OMS: Alberto Minoletti, Director, Unitatea de Sănătate Mintală, Ministerul Sănătății, Chile, comunicare personală.

Exemplul 4. Programul de Instruire în domeniul SM: Grenada și Saint Lucia.

Departamentul de Psihiatrie al Universității Dalhousie (Canada) a fost implicat activ în inițiative în regiunea Caraibelor care au ca scop de a spori dezvoltarea asistenței în sfera SM. Acestea au inclus programe de formare pentru asitență în cazuri psihiatrice acute pentru asistenți medicali specializați în psihiatrie din Saint Kitts și Nevis, formare pentru cazuri de urgență psihiatrică pentru profesioniștii din domeniul sănătății din Trinidad. Aceste activități au fost în concordanță cu direcțiile dezvoltate de Organizatia Pan Americană a Sănătății (PAHO), în baza "Inițiativei pentru restructurare a asistenței psihiatrice" elaborate în anii 1990, așa cum s-a menționat în Rezoluția Consiliului de Directori ai PAHO privind SM (Rezoluție CD43.R10). Mai recent, Departamentul pentru SM a PAHO a obținut acordul de la MS a națiunilor din Caraibe că sănătatea mintală va fi o prioritate pentru regiune, în special axându-se pe instruire în domeniul sănătății mintale pentru medicii, legislație în domeniul sănătății mentale și reforma serviciilor de sănătate.

Proiectul de Instruire în domeniul Sănătății Mintale: Departamentul de Psihiatrie Dalhousie a creat un model inovativ de formare în domeniul SM pentru profesioniștii din domeniul sănătății. Acest model a fost dezvoltat pentru a sprijini o strategie națională de îngrijire în domeniul SM și a promova integrarea capacității de SM în asistența medicală primară, cu ajutorul serviciilor existente de sănătate și a furnizorilor de asistență medicală. Strategia are ca scop dezvoltarea serviciilor de SM bazate pe aptitudini care să corespundă necesităților sistemului de sănătate, comunității și a pacienților. Modelul asigură faptul că aceste abilități pot fi dezvoltate și livrate într-un mod care va stabili o bază de informații / cunoștințe care poate evolua în timp, și care este încorporată în sistemul de asistență medicală în vederea asigurării durabilității și a capacității de creștere.

Modelele conventionale de formare profesională, care sunt bazate pe profesioniști și sunt conduse în mod instituțional sunt scumpe, consumatoare de timp, și nu sunt concepute în mod special pentru a satisface nevoile de SM a unei populații. În plus, acestea nu sunt de obicei integrate în sistemele locale de asistență medicală și nu maximează utilizarea resurselor umane disponibile pentru îngrijirea sănătății. Modelul dezvoltat de Departamentul de Psihiatrie de la Universitatea Dalhousie se bazează pe nevoile unui populației, este bazat pe competențe, este integrat în sistemul de îngrijire a sănătății și este sustenabil la nivel local. Acest model este eficient din punct de vedere economic și poate fi dezvoltat, furnizat și integrat rapid în infrastructurile existente ale sistemului de sănătate. Modelul de formare a fost dezvoltat ca un efort de colaborare între Departamentul de Psihiatrie Dalhousie,

Departamentul de SM a PAHO și Coordonatorul de Proiect Caraibean (CPC), Barbados, pentru a dezvolta, furniza și evalua un program de formare bazată pe competențe pentru îngrijirea SM, pentru profesioniștii din domeniul sănătății din Grenada și Saint Lucia.

Obiectivele acestui program-pilot au fost:

(i) Să dezvolte și să furnizeze două module specifice de formare în domeniul sănătății mintale echipelor de formare, câte una în Grenada și Saint Lucia. Modulele au fost selectate de către factorii de decizie politică naționali, pe baza priorităților identificate în evaluarea necesităților.

(ii) Pentru a evalua competența echipelor de formare de a livra aceste module personalului de asistență medicală din localitate.

Două echipe de formare (câte una din fiecare țară) formate din patru sau cinci persoane au fost identificate de către fiecare țară în cauză pentru a beneficia de o formare în module dezvoltate de către educatori de la Universitatea Dalhousie folosind modelul "formare de formatori". Modulele de instruire au fost livrate către Grenada, unde instruirea a fost condusă pentru ambele echipe din Grenada și Saint Lucia. În urma sesiunii de instruire, fiecare dintre echipele de instruire a fost evaluată în propria țară privind furnizarea programului către indivizii selectați în cadrul unei regiuni teritoriale de asistență medicală. Evaluarea inițială demonstrează că programul pilot a fost eficient în sporirea competențelor ambelor grupuri de formatori și a profesioniștilor din domeniul sănătății instruiți de către formatori⁸.

⁸ Sursă OMS: Kutcher, Decan asociat, Universitatea Dalhousie, Halifax, Canada, și Jose-Miguel Caldas De Almeida, Coordonator program regional, Sănătate Mintală, OMS / PAHO, Washington DC, SUA, comunicare personală.

CONCLUZII:

1. **Standardul curricular pentru studenti** la disciplina „Psihologie Medicală, Psihiatrie, Pedopsihiatrie” se studiaza la anul VI in cadrul facultatii de Medicina Generala a USMF „Nicolae Testemitanu”.
2. Standardul curricular pentru studenti la disciplina „Psihologie Medicală, Psihiatrie, Pedopsihiatrie” contine 89 ore, dintre care 24 ore - cursuri și 65 ore - lucrări practice. Programul este relativ nou si a fost aprobat in 2009.
3. Tematica cursului de prelegeri include metodicile de examinarii psihologice, psihoterapie, elementele principale de orientare semiologică, simptome și semne, metodologii și tehnici de examinare a pacientului psihiatric, cele mai importante probleme ale psihiatriei cu privire la etiologia, clasificarea, mecanismele patogenice, particularitățile clinice, diagnosticul, și profilaxia maladiilor.
4. Disciplina „Psihologie Medicală, Psihiatrie, Pedopsihiatrie” dureaza doar 13 zile, inasa conform programului analitic tinde sa cuprinda toata psihiatria. Fiecare tema teoretica este foarte mare, cuprinde mai multe subiecte si chiar discipline (ca exemplu o tema pentru psihologia medicala, o tema pentru psihoterapie).
5. Standardul curricular pentru student la disciplina „Psihologie Medicală, Psihiatrie, Pedopsihiatrie” nu contine elemente de baza de organizare a serviciilor de SM, urgentele in psihiatrie, tratamentul integrat si reabilitarea psihosociala.
6. **Programa generala si analitica de studiu in rezidentiat** la specialitatea Psihiatrie si Narcologie a fost elaborata in 2003 cu ultima revizuire in 2009 si consta din 3 ani de studii. Studiile de rezidentiat constau din prelegeri si seminare la cursul de baza de psihiatrie si module conexe asa ca neurologie, endocrinologie, medicină internă, anestezie și reanimare, farmacologie clinică, sănătate publică și management sanitar.
7. **Programa generala si analitica de studiu in rezidentiat** la specialitatea Psihiatrie si Narcologie nu contine elemente de lucru in serviciile comunitare de SM, reabilitare psihosociala si metodologii de lucru in echipa multidisciplinara asa ca “Managementul de caz”, “Terapia Comunitar Afirmativa”, consiliere individuala si de grup si Terapia Cognitiv Comportamentala.
8. Pentru anul I sunt preconizate 260 ore de prelegeri, pentru anul II sunt preconizate 234 ore, iar pentru anul III – 203 ore. În total ore de curs psihiatrie – 697 ore + 80 ore curs module conexe. Tematica seminarelor pentru medicii rezidenti, anii I-II-III consta din 873

ore, ce tin de tematica psihiatrica si 52 ore seminare la modulee conexe. Total ore rezidentiat – 1702, curs - 777 ore, seminare – 925 ore.

9. **Modulul de “Psihatrie si Narcologie” pentru rezidenti pentru specialitatea “Medici de Familie”** este propus ca ciclu conex pentru specialitatea “Medici de Familie” la anul II de rezidenti, insa el este optional.
10. Contiutul modulului este de 36 ore, din care prelegeri 14 re, lectii practice 18 ore, seminare 4 ore, activitati practice suplimentare 36 ore. In total orele acestui modul conex se cuantifica in 72 ore. Acest Modul este practic similar Standardului curricular pentru student **la disciplina „Psihologie Medicală, Psihiatrie, Pedopsihiatrie”**, insa in ultimii 3 ani catedra nu a avut solicitari din partea rezidentilor la specialitatea “Medici de Familie” pentru a organiza acest modul.
11. In Republica Moldova instruirea continua pentru medici psihiatri este organizata la Catedra de Psihiatrie, Narcologie si Psihologie Medicala a USMF “Nicolae Testemitanu”. Planificarea modulelor se face in fiecare an in dependenta de cerere. In mediu in fiecare an se organizeaza cite 10 module.
12. In 2010 pentru imbunatatirea calitatii cunostintelor la nivelul profesionistilor de SM de catre Catedra de Psihiatrie, Narcologie si Psihologie medicala a fost efectuata o tentativa de elaborare a temelor curricular din cadrul proiectului moldo-elvetian “Dezvoltarea sistemii serviciilor de SM in RM (Centrul Comunitar din Chisinau)”, care a fost aprobata la sedinta catedrei nr. 16 diin data de 13 mai 2010.

RECOMANDARI:

1. Ameliorarea programelor de formare a rezidentilor in Psihiatrie si Narcologie cu elemente de reabilitarea bonavului psihic, reabilitarea psihosociala, modalitatea de lucru in echipe multidisciplinare comunitare de SM,
2. Introducerea elementelor de tratament psihoterapeutic eficient aplicate in bolile psihice, in special abordarea cognitiv-comportamentala, metodologii noi asa ca “Managementul de caz”, “Terapia Comunitar Afirmativa”, consiliere individuala si de grup.
3. Elaborarea unui modul de instruire pentru medicii de familie luind ca baza recomandarile OMS⁹.
4. Introducerea elementelor de legislatie internationala si nationala referitor la Drepturile Persoanelor cu Dizabilitati, inclusiv cu probleme mintale.
5. Ameliorarea modulului “Managementul Sanitar” cu elemente de organizare a serviciilor de SM la toate nivelele sistemului de sanatate, inclusiv la nivelul medicinei de familie si sistemului general de sanatate utilizind Piramida Organizațională Mixtă Optimală a Serviciului de Sănătate Mintală după OMS.
6. Este necesar de initiat studentii, rezidentii si medicii privind servicii medicale, sociale si educationale de SM, decentralizarea serviciilor de SM si elemente de dezinstitutionalizare a persoanelor cu tulbrari psihice.
7. De revizuit Planul tematic al modulelor curriculare propuse si aprobate de sedinta catedrei de Psihiatrie, Narcologie si Psihologie Medicala nr. 16 din data de 13 mai 2010 pentru a ameliora programele curriculare universitare si de instruire continua.

⁹ mGAP Intervention Guide for mental, neurological and substance use disorders in non-specialized health settings, WHO 2010, Mental Health Gap Action Programme

ANEXE

Anexa nr. 1. Standartul curricular la disciplina „Psihologie Medicală, Psihiatrie, Pedopsihiatrie”

PLANUL TEMATIC AL CURSURILOR LA FACULTATEA MEDICINĂ , ANUL VI, SEMESTRUL XI, ANUL UNIVERSITAR 2012 – 2013, DISCIPLINA PSIHOLOGIA MEDICALĂ, PSIHIATRIA, PEDOPSIHIATRIA	
N/o	Tema
1.	Psihologia medicală - scop, obiective, istoria acestei discipline. Psihologia medicală a vârstelor. Psihodiagnosticul
2.	Sănătatea, esența sănătății mintale. Probleme psihologice ale bolnavilor cu diferite afecțiuni. Medicina psihosomatică. Relația medic-pacient. Corelații psihologice în cancer. Moartea și doliul ca probleme ale psihologiei medicale. Aspecte psihologice ale suicidelor.
3.	Psihoterapia - scop, obiective, istoria acestei discipline. Metode. Hipnoza, trainingul autogen, psihoterapia de grup cognitiv-comportamentală. Psihoterapia psihanalitică. Psihanaliza.
4.	Psihiatria - scop, obiective, istoria acestei discipline. Situația ei actuală. Locul psihiatriei printre celelalte discipline medicale. Epidemiologia tulburărilor psihice. Asistența psihiatrică (regimurile de staționar și ambulatoriu). Clasificarea tulburărilor mintale și de comportament, conform CIM-10 și DSM-IV. Sindroamele psihopatologice. Tulburările de percepție.
5.	Semiologia tulburărilor de memorie și intelectului. Sindromul Korsakov. Retardul mintal, QI. Semiologia tulburărilor de gândire. Semiologia tulburărilor proceselor afective, psihomotorii și volitive. Tulburări ale dispoziției (afective). Tulburarea afectivă bipolară la maturi și copii, diagnostic diferențial, tratament.
6.	Schizofrenia, etiopatogenie, forme clinice, evoluție, tratament. Schizofrenia la copii, forme clinice, evoluție, diagnostic, tratament. Tulburările schizotipale (parafrenia, paranoia), diagnostic diferențial, tratament, pronostic.
7.	Semiologia tulburărilor de conștiință. Epilepsia. Clinica. Evoluția. Paroxisme afective epileptice. Tratament. Epilepsia la copii.
8.	Psihozele exogene (alcoolismul la adulți, adolescenți și copii), diagnostic, tratament. Tulburări mintale și comportamentale ca urmare a utilizării de substanțe psihoactive de maturi, adolescenți și copii (opioizilor, canabinoizilor, sedativelor și hipnoticelor, cocainei, cofeinei, halucinogenilor, tutunului, solvenților volatili). Tablou clinic. Evoluție. Dinamică. Tratament. Particularități la adolescenți.
9.	Psihozele somatogene. Psihozele infecțioase la maturi și copii. Clasificare, clinica, tratament. Tulburările psihice în traumele cranio – cerebrale la maturi și copii. Tulburări psihice în tumorile cerebrale.
10.	Tulburări mintale organice. Demența în boala Alzheimer. Demența vasculară. Demența în boala Pick, în boala Creutzfeld – Jakobs, în demența Huntington, în boala Parkinson, demența în boala HIV – SIDA. Demența presenilă și senilă. Tablou clinic. Evoluție. Dinamică. Tratament.

Analiza programelor de studii unversitare si rezidentiale in domeniul Sanatatii Mintale

11.	Tulburări limitrofe. Tulburări nevrotice corelate cu stresul și tulburări somatoforme la maturi și copii. Etiopatogeneza. Clasificarea. Clinica. Evoluție. Dinamică. Tratament. Psihopatiile (tulburări de personalitate și comportament la maturi și adolescenți). Etiopatogeneza. Clasificare. Tablou clinic. Evoluție. Dinamică. Tratament. Particularități la copii.
12.	Tulburări nevrotice, psihotice, emoționale și de comportament la copii și adolescenți. Etiopatogeneza. Clasificarea. Tablou clinic. Evoluție. Dinamică. Tratament.

PLANUL TEMATIC AL SEMINARIILOR LA FACULTATEA MEDICINĂ, ANUL VI, SEMESTRUL XI, ANUL UNIVERSITAR 2012 – 2013, DISCIPLINA PSIHOLOGIA MEDICALĂ, PSIHIATRIA, PEDOPSIHIATRIA

N/o	Tema	Ore
1.	Psihologia medicală - scop, obiective, istoria acestei discipline. Psihologia medicală a vârstelor. Psihodiagnosticul.	5
2.	Sănătatea, esența sănătății mintale. Probleme psihologice ale bolnavilor cu diferite afecțiuni. Medicina psihosomatică. Relația medic-pacient. Corelații psihologice în cancer. Moartea și doliul ca probleme ale psihologiei medicale. Aspecte psihologice ale suicidelor. Testele.	5
3.	Psihoterapia - scop, obiective, istoria acestei discipline. Metode. Hipnoza, trainingul autogen, psihoterapia de grup cognitiv-comportamentală. Psihoterapia psihanalitică. Psihanaliza.	5
4.	Îngrijirea bolnavilor. Foaia de observație clinică psihiatrică. Psihiatria - scop, obiective, istoria acestei discipline. Situația ei actuală. Locul psihiatriei printre celelalte discipline medicale. Epidemiologia tulburărilor psihice. Asistența psihiatrică (regimurile de staționar și ambulatoriu). Clasificarea tulburărilor mintale și de comportament, conform CIM-10 și DSM-IV. Recuperarea pacienților cu disabilități mintale. Îngrijirea pacienților cu disabilități mintale. Metodele paraclinice de investigație, metodele de cercetări și genetice în psihiatrie. Sindroamele psihopatologice. Tulburările de percepție.	5
5.	Semiologia tulburărilor de memorie și intelectului. Sindromul Korsakov. Retardul mintal, QI. Semiologia tulburărilor de gândire. Semiologia tulburărilor proceselor afective, psihomotorii și volitive. Tulburări ale dispoziției (afective). Tulburarea afectivă bipolară la maturi și copii, diagnostic diferențial, tratament.	5
6.	Schizofrenia, etiopatogenie, forme clinice, evoluție, tratament. Schizofrenia la copii, forme clinice, evoluție, diagnostic, tratament. Tulburările schizotipale (parafrenia, paranoia), diagnostic diferențial, tratament, pronostic.	5
7.	Semiologia tulburărilor de conștiință. Epilepsia. Clinica. Evoluția. Paroxisme afective epileptice. Tratament. Epilepsia la copii.	5
8.	Psihozele exogene (alcoolismul la adulți, adolescenți și copii), diagnostic, tratament. Tulburări mintale și comportamentale ca urmare a utilizării de substanțe psihoactive de maturi, adolescenți și copii (opioizilor, canabinoizilor, sedativelor și hipnoticelor, cocainei,	5

Analiza programelor de studii unversitare si rezidentiale in domeniul Sanatatii Mintale

	cafeinei, halucinogenilor, tutunului, solvenților volatili).	
9.	Psihozele somatogene. Psihozele infecțioase la maturi și copii. Clasificare, clinica, tratament. Tulburările psihice în traumele cranio – cerebrale la maturi și copii. Tulburări psihice în tumorile cerebrale.	5
10.	Tulburări mintale organice. Demența în boala Alzheimer. Demența vasculară. Demența în boala Pick, în boala Creutzfeld – Jakobs, în demența Huntington, în boala Parkinson, demența în boala HIV – SIDA. Demența presenilă și senilă.	5
11.	Tulburări limitrofe. Tulburări nevrotice corelate cu stresul și tulburări somatoforme la maturi și copii. Etiopatogeneza. Clasificarea. Clinica. Evoluție. Dinamică. Tratament. Psihopatiile (tulburări de personalitate și comportament la maturi și adolescenți). Etiopatogeneza. Clasificare. Clinica. Evoluție. Dinamică. Tratament.	5
12.	Tulburări nevrotice, psihotice, emoționale și de comportament la copii și adolescenți.	5
13.	Tulburări ale dezvoltării psihologice. Etiopatogeneza. Clasificare. Evoluție. Dinamică. Tratament.	5
Total		65

Anexa nr. 2. TEMATICA PRELEGERILOR pentru medicii-rezidenți, anul I-II-III ,
specialitatea PSIHIATRIE**Anul I**

Nr.	Tema prelegerii	Nr. de ore
1.	Istoricul psihiatriei. Etapele de dezvoltare	2
2.	Organizarea serviciului psihiatric în R.M.	2
3.	Etica și deontologia medicală	2
4.	Clasificarea sindroamelor psihopatologice	2
5.	Sindromul astenic	2
6.	Sindroamele neurotiforme	2
7.	Sindroamele psihopatiforme	2
8.	Tulburările de percepție	2
9.	Sindroamele halucinatorii	2
10.	Tulburările de gândire	2
11.	Sindroamele delirante	2
12.	Tulburări ale dispoziției	2
13.	Tulburări de conștiință	2
14.	Sindroamele confuzionale	2
15.	Psihopatologia proceselor mnemice	2
16.	Psihopatologia proceselor voliționale	2
17.	Tulburări pulsionale (motivaționale)	2
18.	Sindromul psihoorganic	2
19.	Sindroamele demențiale și dereglările de intelect	2
20.	Metode moderne de investigare în psihiatrie	2
21.	Psihiatria modernă și noile taxinomii nozografice (ISD-10 și DSM IVTR)	2
22.	Schizofrenie. Noțiuni. Etiologie și patogeneza.	4
23.	Clasificarea schizofreniei	4
24.	Caracteristica sindromologică a schizofreniei	4
25.	Schizofrenia, forma simplă	4
26.	Schizofrenia, forma hebefrenică	4
27.	Schizofrenia, forma paranoidă	6
28.	Schizofrenia, forma catatonă	4
29.	Schizofrenia nediferențiată	4
30.	Depresie post-schizofrenă	4
31.	Schizofrenie reziduală	4
32.	Tulburare schizotipală	4
33.	Tulburări delirante persistente	4
34.	Tulburări psihotice acute și tranzitorii	4
35.	Tulburare psihotică polimorfă cu simptome de Sch	4
36.	Tulburare psihotică acută schizofrenia-like	4
37.	Tulburări schizoafective	4
38.	Tulburare schizoafectivă de tip maniacal	4
39.	Tulburare schizoafectivă de tip depresiv	4
40.	Tratamentul schizofreniei	8
41.	Clasificarea tulburărilor nevrotice corelate cu stressul și tulburări somatoforme	4
42.	Tulburări anxios-fobice. Agorafobia	4
43.	Tulburare de panică	4
44.	Tulburare obsesiv-compulsivă	4
45.	Reacții la stress sever și tulburări de adaptare	4

Analiza programelor de studii unversitare si rezidentiale in domeniul Sanatatii Mintale

46.	Tulburări disociative	4
47.	Tulburări somatoforme	4
48.	Neurastenia	4
49.	Sindromul de derealizare-depersonalizare	4
50.	Tratamentul tulburărilor nevrotice corelate cu stressul	4
51.	Tratamentul tulburărilor somatoforme	4
52.	Epilepsia. Noțiuni. Etiologie și patogeneza	4
53.	Clasificarea epilepsiei	4
54.	Formele clinice ale epilepsiei	4
55.	Stările de rău epileptic	4
56.	Psihozele epileptice	4
57.	Tratamentul epilepsiei	4
58.	Psihofarmacologia	4
59.	Neurolepticele. Clasificarea	4
60.	Antidepresivele. Clasificarea	4
61.	Tranchilizantele	4
62.	Insulinoterapia. Metodele	4
63.	Terapia electro-convulsivă	4
64.	Terapia de urgență în excitațiile psihomotorii	4
65.	Terapia de urgență a stărilor halucinator-paranoide	4
66.	Terapia de urgență a stărilor depresive	4
67.	Terapia de urgență a stărilor de rău epileptic	4
68.	Terapia de urgență a acceselor febrile din Sch	4
69.	Terapia de urgență a tulburărilor confuzionale	4
70.	Terapia de urgență a reacțiilor de stress-acute	4
71.	Tulburări mentale și comportamentale datorate utilizării alcoolului	14
72.	Tulburări mentale și comportamentale datorate utilizării substanțelor psiho-active	20
73.	Tratamentul tulburărilor mentale și comportamentale datorate utilizării alcoolului	4

TOTAL 260 ore

Anul II

Nr.	Tema prelegerii	Nr. de ore
1.	Psihiatria judiciară. Istoricul. Aspect clinico-legal	4
2.	Legea privind practica psihiatrică curentă	4
3.	Codul civil	4
4.	Infractorul anormal-psihiic în diferite boli psihice	16
5.	Responsabilitatea penală	4
6.	Tratamentul infractorul anormal-psihiic	8
7.	Infracțiuni violente	4
8.	Infracțiuni sexuale	4
9.	Infracțiuni contra proprietății	4
10.	Psihiatrul și tribunalul	4
11.	Simulația și disimulația bolilor psihice	6
12.	Expertiza psihiatrico-legală a minorilor	4
13.	Tulburări mentale organice. Clasificarea	4
14.	Demența în boala Alzheimer	6
15.	Demența vasculară	4
16.	Demența în boala Pick	4
17.	Demența în boala Huntington	4
18.	Demența în boala Creutzfeldt-Jacob	4

Analiza programelor de studii unversitare si rezidentiale in domeniul Sanatatii Mintale

19.	Demența în boala Parkinson	4
20.	Sindromul amnesthic organic	6
21.	Tulburări mentale datorate unei leziuni sau disfuncții cerebrale	14
22.	Tulburări de personalitate și comportament în urma leziuni cerebrale	14
23.	Endocrinopatiile	10
24.	Tulburări psihice în bolile infecțioase	10
25.	Tulburări psihice în bolile somatice	10
26.	Luesul cerebral. Paralizia progresivă	4
27.	Tulburări psihice climacteriene	4
28.	Tulburări psihice în perioada involuției	10
29.	Tulburări psihice în perioada senescenței	10
30.	Particularitățile tratamentului în gerontopsihiatrie	10
31.	Retardare mentală ușoară	6
32.	Retardare mentală moderată	6
33.	Retardare mentală severă	6
34.	Retardare mentală profundă	6
35.	Tratament. Recuperare socială	6
36.	Expertiza psihiatrico-legală și militară	6

TOTAL 234 ore

Anul III

Nr.	Tema prelegerii	Nr. de ore
1.	Tulburări ale personalității și comportamentului adultului	20
2.	Tulburări ale habitusului și impulsurilor	4
3.	Tulburări de identitate cu propriul sex	4
4.	Tulburări ale preferinței sexuale	6
5.	Tulburări comportamentale și emoționale cu debut în copilărie și adolescență	30
6.	Ticurile	6
7.	Tulburări mixte, ale conduitei și emoției	6
8.	Tulburări hiperkinetice	6
9.	Tulburări ale dispoziției afective	10
10.	Epizod maniacal	4
11.	Tulburare afectivă bipolară	6
12.	Epizod depresiv	6
13.	Tulburare depresivă recurentă	4
14.	Tulburări persistente ale dispoziției	10
15.	Diagnosticul diferențial al psihozelor endogene	23
16.	Diagnosticul diferențial al psihozelor endogene cu cele exogene	10
17.	Expertiza muncii la bolnavii psihici	10
18.	Expertiza militaro-psihiatrică	12
19.	Psihologia medicală	20
20.	Psihologia copilului și adolescentului	6

TOTAL 203 ore

În total ore de curs psihiatrie – 697 ore + 80 ore curs module conexe (neurologie, endocrinologie, medicină internă, anestezie și reanimare, farmacologie clinică, sănătate publică și management sanitar). **TOTAL ORE CURS - 777 ore.**

TEMATICA SEMINARELOR

pentru medicii-rezidenți , anii I-II-III, specialitatea

Psihiatrie

Anul I

Nr.	Tematica seminarului	Durata
1.	Problematica sănătății mintale. Legislația privind asistența psihiatrică în RM.	34 ore
2.	Psihopatologia comunicării	14 ore
3.	Psihopatologia gândirii	14 ore
4.	Psihopatologia proceselor imaginativ-creative	24 ore
5.	Psihopatologia comportamentului expresiv și a psihomotricității	24 ore
6.	Psihopatologia „set”-ului activității de orientare și a funcției prosexice	14 ore
7.	Psihopatologia proceselor mnezice	24 ore
8.	Tulburări ale dispoziției	24 ore
9.	Psihopatologia proceselor voliționale	24 ore
10.	Tulburări pulsionale (motivaționale)	24 ore
11.	Suicidologia și psihiatria	24 ore
12.	Psihopatologia senzorialității	24 ore
13.	Tulburări ale conștiinței	24 ore
Anul II		
1.	Tulburări non-organice (psihopatogenetice) ale activității hipnice	24 ore
2.	Psihopatologie experimentală: modalități și mijloace de realizare a „modelului” psihotic	16 ore
3.	Psihiatria modernă și noile taxinomii nozografice (DSM IVTR și ISD-10)	34 ore
4.	Schizofrenia și tulburările delirante	54 ore
5.	Tulburări schizoafective	24 ore
6.	Tulburări afective	24 ore
7.	Tulburări nevrotice și somatoforme	14 ore
8.	Sindroame comportamentale asociate unor dereglări fiziologice	14 ore
9.	Tulburări de personalitate și comportament	24 ore
10.	Tulburări psihice de senescență (tulburări mentale organice, inclusiv simptomatice)	24 ore
11.	Tulburări psihice prin consum de substanțe psihoactive (alcoolism și toxicomanii)	24 ore
12.	Deontologie și etică în psihiatria clinică	14 ore
13.	Boala psihică, infraționalitate și responsabilitate juridică	14 ore
14.	Terapeutica psihiatrică	24 ore
15.	Deprinderea abilităților necesare viitorului medic psihiatru în cadrul activității la camera de gardă a spitalului de psihiatrie	14 ore
16.	Repere ale activității viitorului medic psihiatru în secția de psihiatrie	14 ore
17.	Însușirea de către viitorul medic psihiatru a unor metodologii de cercetare științifică	14 ore
18.	Însușirea de către viitorul medic psihiatru a metodologiei de expertiză medico-legală psihiatrică	24 ore

Analiza programelor de studii universitare si rezidentiale in domeniul Sanatatii Mintale

19.	Implicarea viitorul medic psihiatru în programe de profilaxie și igienă mentală	14 ore
20.	Tulburări ale dezvoltării psihice	14 ore
21.	Tulburări specifice de dezvoltare ale vorbirii și limbajului	14 ore
22.	Tulburări specifice de dezvoltare ale abilităților școlare	14 ore
23.	Tulburare specifică de dezvoltare a funcției motorii	14 ore
24.	Tulburări invadante (pervazive) ale dezvoltării psihice	14 ore
<u>Anul III</u>		
1.	Tulburări comportamentale și emoționale	4 ore
2.	Alte tulburări comportamentale și emoționale	4 ore
3.	Obiective, domenii și direcții ale psihosomaticii contemporane	14 ore
4.	Caracterul tradițional al relațiilor dintre psihologie și medicină	4 ore
5.	Psihologia genetică	10 ore
6.	Etapele dezvoltării psihice ale subiectului uman	9 ore
7.	Procesele psihice senzoriale (de prelucrare a informației)	4 ore
8.	Reprezentările ca proces și imagini mentale secundare	4 ore
9.	Procesele mnezice	4 ore
10.	Gândirea și inteligența	4 ore
11.	Comunicare și limbaj	4 ore
12.	Imaginația și procesele imaginative	4 ore
13.	Comportamentul expresiv și activitatea	4 ore
14.	Dispoziția și procesele afective	4 ore
15.	Procesele voliționale	4 ore
16.	Funcția prosexică	4 ore
17.	Conștiința ca expresie a sistemului psihic uman	14 ore
18.	Sistemul personalității umane	4 ore

Anexa nr. 3. PROGRAMA ANALITICA LA CICLUL „PSIHIATRIE SI NARCOLOGIE” pentru rezidentii „MEDICI DE FAMILIE”

PLANUL TEMATIC AL CURSURILOR DE PRELEGERI SI PRACTICE LA CICLUL „PSIHIATRIE SI NARCOLOGIE” pentru rezidentii „MEDICI DE FAMILIE”			
N/o	Tema	Prelegeri ore	Practici ore
1.	Semiologia bolilor psihice.	1 ora30 min	4 ore 30 minute
2.	Psihoze endogeme. Schizofrenia, Psihoza Maniaco-Depresova.	1 ora30 min	4 ore 30 minute
3.	Tulburari ale personalitatii si comportamentului adultului si a adolescentului.	1 ora30 min	4 ore 30 minute
4.	Tulburari somatoforme.	1 ora30 min	4 ore 30 minute
5.	Tulburări nevrotice corelate cu stresul. Tulburari comportamentale si emotionale cu debut in copilarie.	1 ora30 min	4 ore 30 minute
6.	Starile de urgenta in psihiatrie.	1 ora30 min	4 ore 30 minute
7.	Tulburări mintale și comportamentale ca urmare a utilizării alcoolului.	1 ora30 min	4 ore 30 minute
8.	Tulburări mintale și comportamentale ca urmare a utilizării de substanțe psihoactive.	1 ora30 min	4 ore 30 minute
9.	Principiile de tratament ale bolilor psihice	1 ora30 min	4 ore 30 minute
10.	Tulburările mintale si de comportament în urma leziunii si disfunției cerebrale.	1 ora30 min	4 ore 30 minute
11.	Psihozele infecțioase la maturi și copii. Clasificare, clinica, tratament..	1 ora30 min	4 ore 30 minute
12.	Psihogeniile. (Psihozele reactive)	1 ora30 min	4 ore 30 minute
TOTAL		14 ORE	58 ORE

Analiza programelor de studii unversitare si rezidentiale in domeniul Sanatatii Mintale

Anexa nr. 4. Planul tematic de studiu la modulul „Sanatatea Mintala in medicina primara” (durata 0,5 luni 78 ore)

N/o	Tema	Ora/curs	Ore/stagiu clinic	Ore seminar	Ore total
1.	Semiologia psihiatrica.	4	8	3	15
2.	Schizofrenia	2	2	2	6
3.	Psihozele Afective	2	2	2	6
4.	Tulburari nevrotice, de personalitate si comportament	4	8	3	15
5.	Tulburari somatoforme.	2	4	2	8
6.	Starile de urgenta in psihiatrie.	2	4	2	8
7.	Tulburări mintale și comportamentale ca urmare a utilizării de substanțe psihoactive.	2	4	2	8
8.	Principiile de tratament ale bolilor psihice	2	2	1	5
	EXAMEN			7	7
TOTAL		20 ORE	34 ORE	24 ORE	78 ORE

Anexa nr. 5. Programele de instruire continua pentru medici psihiatri pentru anul 2013.

N/o	Denumirea modulului	Data petrecerii	durata
1.	Metode contemporane de tratament in psihiatrie. <i>(PT – pentru medici psihiatri si narcologi)</i>	14.01 – 01.02	0,64
2.	Tulburari nevrotice de personalitate si de comportament. <i>(PT - pentru medici psihiatri si narcologi)</i>	04.02 – 22.02	0,64
3.	Psihiatrie pediatria <i>(PT - pentru medici psihiatri pediatri)</i>	11.03 - 29.03	0,64
4.	Tulburari psihice si de comportament datorita tilizarii substantelor psihoactive. <i>(PT - pentru medici psihiatri si narcologi)</i> <i>Curs in teritoriu Chisinau</i>	01.04 – 19.04	0,64
5.	Tulburari psihosomatice. <i>(PT - pentru medici psihiatri si narcologi). Inregistrarea la catedra</i>	22.04 – 30.04	0,32
6.	Psihiatrie judiciara. <i>(PT - pentru medici psihiatri legisti)</i>	20.05 – 07.06	0,64
7.	Clinica, tratamentul si reabilitarea in cadrul psihozelor endogene. <i>(PT - pentru medici psihiatri si narcologi).</i> <i>Curs in teritoriul Balti</i>	02.09 – 20.09	0,64
8.	Probleme actuale in psihoterapie. <i>(PT - pentru medici psihiatri si narcologi)</i>	30.09 – 18.10	0,64
9.	Actualitati in psihoterapie. <i>(PT - pentru psihoterapeuti, medici psihiatri si psihologi medicali)</i>	04.11 – 19.11	0,48
10.	Tulburari psihice si de comportament datorita utilizarii substantelor psihoactive. <i>(PT - pentru medici psihiatri si narcologi)</i> <i>Curs cu frecventa redusa</i>	25.11 – 13.12	0,64
TOTAL			5,92

Anexa nr. 6. Planul tematic al modulelor curriculare propuse si aprobate de sedinta catedrei de Psihiatrie, Narcologie si Psihologie Medicala nr. 16 din data de 13 mai 2010.

N	TEMATICI	Planificarea orelor
		Teorie / Practică
1	Bazele etice ale serviciilor de sănătate mentală și egalizarea șanselor pentru persoane cu tulburări psihice	2 / 0
2	Servicii de sănătate mentală integrată, dezvoltare, evoluție și fundamente istorice. <ul style="list-style-type: none">• Istoric și context;• Comunitate, servicii de sănătate mentală și sănătate publică	2 / 2
3	Modelul Matriceal al sănătății mentale: dimensiunea geografică: <ul style="list-style-type: none">• Nivelul național și regional;• Nivelul local;• Nivelul pacientului.	4 / 2
4	Tipologia și metodologia serviciilor comunitare pentru persoanele cu probleme de sănătate mentală: <ul style="list-style-type: none">• Descrierea și analiza modelelor internaționale de servicii comunitare pentru sănătate mentală;• Metodologia generală de creare a serviciilor comunitare pentru sănătate mentală;• Structura administrativă și organizațională a CCSM;• Reabilitarea psihosociala ca instrument de baza in servicii comunitare;• Psihoterapia ca metodă esențială în reabilitarea psihosocială în serviciile comunitare. Direcțiile și curenții de bază.	4 / 8
5	Resursele umane ca component cheie a serviciilor comunitare de sănătate mentală: <ul style="list-style-type: none">• Pregătirea și moralul personalului.• Echipa multidisciplinara comunitară ca unitate structurală de intervenție in caz de serviciile comunitare de sănătate mentala.	2 / 2
6	Competențe profesionale necesare pentru realizarea serviciului comunitar pentru sănătate mentală <ul style="list-style-type: none">• Cunoștințe și competențe practice necesare pentru realizarea serviciului comunitar pentru sănătate mentală;• Cele mai răspândite practici psihoterapeutice.	0 / 2
	Total	14 / 16

Anexa nr. 7. Repartizarea temelor curriculare în programele curriculare universitare și portuniversitare.

N	Module Teorie / Practică	Planificarea orelor	Studenti	Rezidenți	Cursanți
1	Bazele etice ale serviciilor de sănătate mentală și egalizarea șanselor pentru persoane cu tulburări psihice	2 / 0		2 / 0	
2	Servicii de sănătate mentală integrată, dezvoltare, evoluție și fundamente istorice.	2 / 2	2 / 2	2 / 0	
3	Modelul Matriceal al sănătății mentale: dimensiunea geografică:	4 / 0		4 / 0	
	Evaluarea mediului social și psihologic în serviciile comunitare de SM.	0 / 2		0 / 2	
4	Tipologia și metodologia serviciilor comunitare pentru persoanele cu probleme de sănătate mentală:	4 / 0		4 / 0	
	• Descrierea și analiza modelelor internaționale de servicii comunitare pentru sănătate mentală;				
	• Metodologia generală de creare a serviciilor comunitare pentru sănătate mentală;	0/2		0/2	
	• Structura administrativă și organizațională a CCSM;	0/2	0/2	0/2	
	• Reabilitarea psihosociala ca instrument de baza in servicii comunitare;	0/2	0/2	0/2	
• Psihoterapia ca metodă esențială în reabilitarea psihosocială în serviciile comunitare. Direcțiile și curenții de bază.	0/2	0/2	0/2		
5	Resursele umane ca component cheie a serviciilor comunitare de sănătate mentală:	0 / 2		0 / 2	
	• Pregătirea și moralul personalului.				
	• Echipa multidisciplinara comunitară ca unitate structurală de intervenție in caz de serviciile comunitare de sănătate mentala.	2 / 0			
6	Competențe profesionale necesare pentru realizarea serviciului comunitar pentru sănătate mentală.	0 / 2		0 / 2	
	Total	14 / 16	2 / 8	12 / 14	